

**ЗА УПРАЖНЕНИЯТА ПО УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА
„ИСТОРИЯ НА ПЕДАГОГИКАТА И БЪЛГАРСКОТО
ОБРАЗОВАНИЕ“ В ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ НА
ТРАКИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ – СТАРА ЗАГОРА**

Цвета Апостолова Делчева

**ON SEMINAR CLASSES IN THE DISCIPLINE “HISTORY OF
PEDAGOGY AND BULGARIAN EDUCATION” AT THE
FACULTY OF EDUCATION, TRAKIA UNIVERSITY, STARA
ZAGORA**

Tzveta Apostolova Delcheva

Abstract

The article analyzes the organization of the seminar classes in the discipline “History of Pedagogy and Bulgarian Education” at the Faculty of Education, Trakia University, Stara Zagora. It describes the mechanism for the selection of appropriate interactive techniques and methods for the seminar classes, which is required by the changed profile of today’s student, as well as the profile of a group of students in a given specialty. A working model for group work in “History of Pedagogy and Bulgarian Education” is presented.

Key words: seminar classes, history of pedagogy, profile of a group of students, interactive methods and techniques

В последните години профилът на българския студент значително се промени. Това е валидно и за студентите по педагогика от Тракийски университет – Стара Загора. Въпреки че все още поголемият процент от студентите в редовна форма на обучение са завършили средното си образование в годината на приемането им в университета или година-две преди това, във випуските има не малък брой студенти, на които от 10-15 години не се е случвало да се обучават системно и продължително в специфична образователна среда. Те идват в аудиторията с богат личен опит – като родители, като работещи, като данъкоплатци. Различни са причините да продължат образованието си – загуба на професионална реализация и потребност от усвояване на нова професия, късно създала се възможност за по-високо образование. В академична среда се обучават едновременно различни поколения – с различен социален опит, различни знания и умения, различна мотивация за образование

и учене, получили училищната си подготовка в различни години, по различни учебници, с различни ценности и интереси, дори езикът като средство за комуникация понякога се различава съществено. Цел и отговорност на висшето училище е всички те да развият определени професионални компетенции, с които да бъдат конкурентоспособни на пазара на труда.

Модерната педагогика разбира преподаването и оценяването като работен процес, общ за учителите и обучаваните. Когато обучаваните получават ясно очергани отговорности в учебния процес и за резултатите от него, ученето става активно, а самостоятелността на обучаваните значително нараства. Бергер, Е. и Х. Фукс извеждат следните ползи за обучаваните в този общ процес: развиват умения да дават отговорна и квалифицирана обратна връзка; да формулират очакванията и желанията си; получават възможност да изразят мнението си; да поемат отговорност за успешното протичане учебния процес. (Berger и Fuks, 2010)

В Закона за висшето образование е заложено учебният процес във висшите училища да се провежда по учебна документация, включваща задължителни елементи като учебен план на специалността и учебни програми на изучаваните дисциплини. По всяка дисциплина се формират кредити от хорариум от лекции и от практически и семинарни упражнения (аудиторна заетост), самостоятелна работа (извън аудиторна заетост), положени изпити и други форми на оценяване, определени от висшето училище. (Zakon za vissheto obrazovanie, 1995).

Организация на обучението по учебната дисциплина „История на педагогиката и българското образование“

В педагогически факултет на Тракийски университет – Стара Загора, в ОКС „бакалавър“, редовна форма на обучение, се обучават студенти в специалностите „Предучилищна и начална училищна педагогика“ (ПНУП), „Начална училищна педагогика с чужд език“ (НУПЧЕ), „Социална педагогика“, „Специална педагогика“ и „Педагогика на обучението по информационни технологии“ (ПОИТ). В задочната форма на същата образователна степен се обучават студенти в специалностите ПНУП, „Социална педагогика“ и „Специална педагогика“.

Обучението по задължителната за студентите от всички специалности учебна дисциплина „История на педагогиката и българското образование“ (ИПБО) се води от екип от двама преподаватели. Хабилитираният преподавател е авторът на научната концепция. Той изработва учебната програма и представя тематиката

пред студентите като за постигане на професионалните си цели използва лекцията като основен метод. Лекцията е възможност за предаване на структурирана информация, да се маркират приоритетните моменти, да се аргументира и да се предаде ентузиазмът на лектора по повод учебната дисциплина. (Hattie, 2015)

Задачата пред асистента е да се убеди, че преподаденият учебен материал е ефективно усвоен от всеки един студент и на база получени знания може да се премине към следващ етап – формиране на практически умения по съответната учебна дисциплина. В изпълнение на конкретните си професионални задължения асистентът използва рамката на извън аудиторната подготовка на студентите за пълноценно провеждане на груповите практически занятия (семинари, упражнения). В цялостния обучителен процес, „като избира един или друг метод на обучение преподавателят е необходимо всеки път да отчита много зависимости“. (Podlasiy, 2011)

Една от тези зависимости е свързана с разнообразието от студенти по отношение на различните умения и владеене на стратегии за учене. И това не е валидно само за студентите в България. Тази особеност се констатира въобще за съвременните студенти от учени като Подласий в Русия и Hattie в Австралия и Нова Зеландия.

В разработката се описва нова организация на упражненията по учебната дисциплина „История на педагогиката и българското образование“. До учебната 2015-2016 г. текущата подготовка на студентите по посочената дисциплина се организира по следния начин: задаване на студентите на темата за следващото упражнение; време за самостоятелна подготовка чрез проучване на посочената в библиографската справка научна литература; изработване на протокол/ реферат (извън аудиторно); представяне на протокола/ реферата (на един или няколко студенти) на упражнения пред групата и провеждане на дискусия.

Друг метод, прилаган на упражненията е фронталната беседа. Изхожда се от предположението, че всички студенти са се подготвили предварително по темата. Броят на участниците (до 30 в група) позволява в края на курса асистентът да формира мнение за всеки студент, каквито са очакванията на висшето училище към него, визирани в университетския правилник.

Измененията в профила на обучаваните групи налагат нова организация на обучението по дисциплината.

Профил на обучаваните групи студенти

Значителното увеличаване на броя на студентите от 50 до 70 в курс за двете форми на обучение в специалност ПНУП през учебната 2015-2016 г. наложи учебният процес да бъде оптимизиран. Организацията на обучението в часовете за упражнения в двете форми е различна. Със студентите от редовното обучение упражненията се провеждат веднъж седмично в продължение на 5 седмици след приключване на основен раздел от лекционния курс. На студентите се възлагат конкретни задачи за самостоятелна подготовка, които стават база за провеждане на упражненията. Студентите от задочната форма на обучение не разполагат с достатъчно време за задълбочена подготовка за упражненията, които се провеждат в рамките на два полудни непосредствено след лекционния курс. За изходни постановки служат констатираните от наблюдения на активността на студентите по време на упражнения и персонални разговори със студенти с различна активност недостатъци на работата в по-големите групи (курсове):

- В обсъждането се включват малка част от студентите – тези, които по принцип се подготвят по-отговорно;

- Останалите не се фокусират върху дискутираната тема;

- Студентите поставят акцент на биографичната информация, която не успяват да обвържат с достиженията на епохата и персоналният принос на изучавания педагог;

- До 50% от студентите във всяка група се подготвят чрез формално, безкритично преписване на текстове от учебниците и/или от ИНТЕРНЕТ;

- До 10% от случаите в група са налице почти еднакви разработки;

- Обратна връзка се получава само от активните участници, което не гарантира постигане на целите на упражнението за всеки участник в групата.

Анализ на изпитните достижения

В края на обучението по ИПБО студентите и от двете форми на обучение полагат писмен изпит. Конспекта с темите и библиографската справка по учебната дисциплина получават по време на лекционния курс. Последният, както и разглежданата в упражненията тематика, следват логиката на учебната програма. На случаен принцип се избират и разработват 2 теми – по една съответните раздели – за световната и за българската история на педагогическата мисъл. Разработките следват очертаните в лекцията параметри. Заключение на изпитващия преподавател е, че като цяло

студентите се справят по-успешно с разработването на темите от първия раздел. Открояващ се проблем е, че при разработването на изпитния въпрос се поставя акцент на автобиографията на съответния педагог, пропускат се значими за педагогическата мисъл постижения. Представянето на студентите по втория раздел е като цяло по-слабо. Направено бе допускането, че студентите подценяват подготовката си, защото тематиката им е частично позната от обучението по история в гимназията. Презумпцията е: ние сме учили всичко това по история в училище и още го помним. Но именно тази нагласа води до по-лошото представяне (на изпита). Докато в средното училище за педагогическите проблеми в различните епохи се споменава мимоходом, сега именно те стоят в основата на подготовката. От средното училище се помнят и възпроизвеждат дати, имена на владетели, книжовни школи, но това е само скелета на учебната дисциплина ИПБО. Задълбоченият анализ на възпитателните и образователните процеси и на развитието на педагогическата мисъл у нас се прави за първи път именно в академична среда – на лекции и упражнения, както и в процеса на самоподготовка.

Студентите пренебрегват именно това, че информацията следва да се интерпретира от позицията на педагогическите процеси и явления по българските земи за един дълъг и богат на събития период от 9 век почти до наши дни.

Преглед на използвани техники и методи

Във факултета има специалности с по-малък брой студенти (до 30), което позволява в целенасочена беседа в първия час от упражненията да се изследва мотивацията на студентите за учене (през избора на професия); степента на възпроизвеждане на научни знания по история от училище; интереса към историята; интереса към педагогическата наука и училищните и учителските постижения. Тази информация стои в основата на организацията на упражненията. При големите групи това не е възможно поради ограничения във времето. Фронталната беседа и дискусиата вече не може да се използват пълноценно – не всички участници в учебния процес получават възможност да демонстрират знания по определен проблем. Налага се да се търсят други оптимални за състава на новите групи методи за провеждане на упражненията. Необходимо е да се има предвид, че в реалния процес винаги действат случайни причини. Тяхната посока и степен на влияние не може предварително да бъдат предвидени. Така например Подласый счита, че „задачата за оптимизацията на методите се формулира еднозначно – в

съществуващите условия от множеството методи е необходимо да се отделят тези, които обезпечават в най-висша степен ефективността на обучението по приетия критерий.“ В свое изследване Подласый представя в йерархичен ред 16 фактора, които влияят на избора на методи за обучение. За целите на нова организация на упражненията по ИПБО следва да се съобразим с променливите „ниво на подготовка на обучаваните“ (6 позиция), „активност и интерес на обучаваните“ (7), „време за обучение“ (10). На предпоследна, 15 позиция, той поставя броя на обучаваните се в групата. В същото време, когато разглежда разнообразието на форми за обучение, той ги класифицира по няколко различни критерия: брой на обучаваните; място на обучението; продължителност на учебните занятия и др. (Podlasiy, 2011)

Особеностите на андрагогическия процес

При подбора на методи и техники за провеждане на упражненията следва да се отчитат и някои особености на андрагогическия процес. Н. Цанков определя андрагогическия процес като „динамичен, свързан с трансформиране на научно знание..., единство от индивидуално и групово постижение“, отнасящ се до „договаряне на отговорности, роли и функции“ (Tsankov, 2015). Тези характеристики и посочените по-горе в изложението проблеми и особености послужиха за разработването на новата концепция за организиране на упражненията по ИПБО през следващата учебна година (2016-2017).

Нововъведени техники и методи и описание на организацията на упражненията

В настоящата разработка се фокусираме върху анализиране на един научен проблем – развитие на училищата по българските земи през периода 15 – 19 век. Упражнението се провежда на 2 етапа: работа в малки групи и представяне на работата на малките групи в голямата група. В различните специалности броят и числеността на групите е различен – от 3 с по 5-6 участници до 6 с по 10-12 участници. Броят на групите се определя като се отчита планираното за упражнението време. Разпределянето е на случаен принцип, като във всяка група има студент, който предварително е разработил темата, част от която е изследвания проблем. Разрешава се ползването на допълнителни източници на информация – електронни или на хартиен носител (записки от лекционния курс, учебници). В първия вариант на упражнението се приложи метода на конкуриращата работа в групи: всички групи получават една и съща задача (Бергер и Фукс, 2010). Всяка група представя своята работа, а останалите

отбелязват ако са допуснати грешки. Същността на задачата: групата да напише „писмо“ от името на ученик във взаимно училище до неговите родители. Целта е да се свържат фактология, активни познавателни и практически действия, да се формира собствена представа за историческата епоха, да се осмисли знанието като ценност. Формулирана по този начин задачата предизвиква интерес и в малките групи се работи активно. Проблем се появява при представяне на резултатите в курсовете с по 5-6 малки групи – трудно се задържа вниманието, особено когато продуктите на малките групи са твърде близки по съдържание. Друг проблем (при специалност ПНУП, задочна форма на обучение) се оказа твърде големият брой участници в малката група – 10-12. В рамките на 20 минути за изпълнение на задачата не всеки студент успяваше да се включи по удовлетворяващ го начин.

В резултат на обратната връзка от студентите и анализа на упражнението за следващата учебна година (2017-2018) се използва следната организация на упражненията по същия проблем:

- 1) Въвежда се втори вид училище – килийното;
- 2) Историите, които се описват в писмо са от името на: ученик в съответния вид училище, на родител на ученик, на учител;
- 3) Задават се параметрите на продукта, който трябва да разработи и представи всяка група.

Инструкциите са студентите от всяка група да се опитат максимално да се „потопят“ в историческото време, в което са съществували тези видове училища. Преди да започне работа групата трябва да реши от какъв пол и на каква възраст е пишещият, в кое населено място е училището. Тези параметри носят информация доколко студентите се ориентират в обществените и икономическите отношения на епохата.

При така въведените промени според съдържанието си груповите разработки стават минимум 6. Групите в специалността с най-много студенти може да станат повече с по-малко участници в тях. С изслушването на втори проект по същата тема е почти невъзможно да се получи дублиране и да се намали интереса към работата на другата група. Всички студенти получават възможност да участват равностойно в работата на малките групи. Извършва се преразпределяне на времето.

При представянето на работата на малката група пред голямата, останалите участници в груповата работа имат възможност да проследят и оценят достоверността на информацията по зададени параметри (характеристики на килийните и взаимните училища):

1. Материална уредба: организиране на физическата среда, учебници и учебни пособия, дидактически материали;
2. Съдържание на обучението – цел, направления, учебни дисциплини;
3. Организация на обучението – видове училища, език, срок на обучение (учебна година, учебен час, начин на приключване – изпити, символи и ритуали, групи, класове, отделения);
4. Методи на обучение и оценяване;
5. Възпитателни методи и средства (поощрения и наказания);
6. Учители – професионален профил (подготвеност);
7. Учениците – достъп, възраст, пол, перспективи за реализация.

Тези параметри имат характера на модел на писмената работа, с което се прави и преход към следващ вид училище, класното, което е предмет на обсъждане в друга учебна единица.

Следва да се отбележи, че инструкциите за упражнението са по-общи и в тях не са ясно формулирани и обособени в модел формулираните 7 параметъра. Допуска се, че студентите ще ги имат предвид при разработване на „писмата“, защото по сходни параметри се подготвят самостоятелно за упражнения и работят съвместно с учителя по теми от историята на педагогиката в Европа. Тук се има предвид разработването на задания по предходния раздел, свързан с възникването и развитието на педагогическите идеи на водещи за своето време мислители, учени-педагози. В задачата за самоподготовка се включват параметри, по които студентът задължително трябва да намери информация. Когато не се познава епохата, в която е живяла и творила една личност, няма как да бъде преценена прогресивността на нейните идеи и значимостта им за последващото развитие на педагогиката. В процеса на осмисляне на непреходността на педагогическите идеи на конкретна историческа личност на студентите се предоставя възможност да избират формата, чрез която да направят представянето.

Описание на прилагани техники и методи

Таблицата, разработена от асистента, се предпочита от около една трета от студентите от задочното обучение и от по-възрастните студенти от редовната форма на обучение, които не са повече от 1/10. Заданието – разработка по посочени параметри, се предпочита от останалите 2/3 от студентите от задочното обучение и от около 4/5 от редовното обучение. Презентация на пауър пойнт предпочитат да подготвят 1/10 от студентите от редовното обучение.

В съдържателно отношение и чрез трите форми се синтезира информация за:

1. Имената на съответния педагог (включително име, с което е останал известен в историята, ако има такава) и кратки биографични данни – доколкото имат отношение към конкретните му педагогически идеи.

2. Кратка характеристика на историческото време, в което е живял и творил.

3. Същност на педагогическата му система: Основни педагогически идеи за образованието, възпитанието, обучението, за ролята на учителя и др. подобни; цел на образованието/ възпитанието/ обучението; основни педагогически принципи (на обучението и на възпитанието); организация на обучението; структура на образователната система (видове училища, възрастово разделение на децата в училище); децата като субекти на обучението. (класификация на децата според отношението им към обучението).

4. Идеите му за педагога като субект на обучението; за професионалната подготовка на педагозите.

5. Възгледите му за семейството и ролята му за възпитанието и образованието на детето.

6. Основни продукти: научни трудове, дидактически пособия или методически книги.

7. Възгледите на педагога за възпитанието на детето и за ролята на труда, религията, обществения морал, дисциплината (поощрения и наказания), играта.

8. Педагогически принос: от идеите и ученията на кои свои предшественици се е повлиял и ги е доразвил; на развитието на кои педагози е оказал влияние.

9. Идеи, с които ще остане в историята на педагогиката.

Студентите получават възможност да споделят мнението си за приноса на всеки от изучаваните педагози за развитието на съвременната педагогика като отчитат особеностите на времето, в което е живял.

Като се използват разработените в извънаудиторната форма на заетост индивидуални продукти, в упражненията се изработват групови такива като например:

1. Схема на образователната система за изучаван период, държава, педагог;

2. Извеждат се принципите на възпитанието и обучението, отново за изучаван период, държава, педагог;

3. Извършва се съпоставяне със съвременните принципи, форми, методи на образование, обучение и възпитание;

4. Обсъждат се известни изказвания на изучавани педагози;

5. В зависимост от темповете на работа, в края на раздела се прави „педагогическа разходка“ като се попълва част от таблицата за изучаван педагог или всеки студент изтегля на случаен принцип мисъл характеризираща цялостно педагогическо учение. Като се мотивира, студентът трябва да определи за кого от изучаваните педагози се отнася, респективно кой от изучаваните педагози е изказал идеята и я е развил в учението си.

Резултати и изводи:

В резултат на описаната организация на упражненията студентите:

1) получават възможност да сверят, а при необходимост и да коригират, записките си от лекционния курс;

2) получават увереност при ползването на научна литература;

3) усвояват специфични техники за пресъздаване на исторически факти, които може да адаптират и използват в бъдещата си педагогическа практика;

4) осмислят непреходността на педагогическите идеи;

5) формират умения за работа в екип и група и използват възможността да се учат един от друг;

6) развиват умения за оценка и самооценка.

В края на пълния курс упражнения от студентите се търси обратна връзка за ефективността на използваните техники и методи в цялостната им подготовка по учебната дисциплина ИПБО. От анкетираните 98 студенти от двете форми на обучение общо 57 (58,16%) дават най-висока оценка на описания модел на упражнение, в който се използва техниката на писане на писма от името на различни представители на конкретна историческа епоха. Тази висока оценка се мотивира по следния начин: доволен съм от участието си (37 отговора); получих възможност да осмисля информацията (36); мисля, че ще ми помогне по-нататък в професионалното ми развитие (28); ще ми бъде полезно за предстоящия изпит (24); чувствам се по-уверен/а в знанията си (11); защото се допълвахме взаимно и в същото време се забавлявахме (8); не са се мотивирали (3). Студентите посочват една или повече причини, поради които тази форма на провеждане на упражнения им допада най-много. Като се вземат предвид предпочитанията на повече от половината анкетираните студенти и мотивите, които посочват като основание за тази висока оценка, може да се направи

следния извод: Студентите приемат предизвикателството да участват активно в процеса на усвояване на учебния материал и оценят своята активност като ефективна.

Заклучение

Съвременната образователна парадигма предполага партньорство на преподавателите и студентите във всеки един етап от образователния процес. Ефективността на това партньорство нараства, когато с организацията на образователния процес се поставя акцент върху активното учене.

Литература:

Atanasov, Zh., G.StoJanov i dr. (2006). Istoria na pedagogikata i balgarskoto obrazovanie. Sofia [Атанасов, Ж., Г.Стоянов и др. (2006). История на педагогиката и българското образование. София].

Berger, E. H. Fuks. (2010). Planirane, prepodavane, ocenjuvane. [Бергер, Е. Х. Фукс. (2010). Планиране, преподаване, оценяване].

Gyurova, V. (1998). Andragogia. Izkustvoto da obuchavame vazrastnite Sofia: UNIVERSAL-DRUMEV. [Гюрова, В. (1998). Андрагогия. Изкуството да обучаваме възрастните София: УНИВЕРСАЛ-ДРУМЕВ].

Hattie, J. (2015). The Applicability of Visible Learning to Higher Education. Scholarship of Teaching and Learning in Psychology, Vol. 1, No. 1, 79–91.

Hattie, J. (2012). Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning.

Kolev, J., V. Atanasova, N. Vitanova. (2005). Istoria na pedagogikata i balgarskoto obrazovanie. Shumen. [Колев, Й., В. Атанасова, Н. Витанова. (2005). История на педагогиката и българското образование. Шумен].

Ljuljushev, M., J.Kolev i dr. (1998). Istoria na pedagogikata i balgarskoto obrazovanie. SofJa. [Люлюшев, М., Й.Колев и др. (1998). История на педагогиката и българското образование. София].

Podlasiy, I. P. (2011). Pedagogika: uchebnik. Moskva. [Подласый, И. П. (2011). Педагогика: учебник. Москва].

Tsankov, N. (2015). Uchene, obuchenie, obrazovanie na v"zrastni. Uchebno pomagalo Nar"chnik za obuchiteli. Blagoevgrad. [Цанков, Н. (2015). Учене, обучение, образование на възрастни. Учебно помагало Наръчник за обучители. Благоевград].

Zakon za vissheto obrazovanie. Obn. DV. br.112 ot 27.12.1995g., posl. red. DV. br.17 ot 23.02.2018 g. [Закон за висшето образование. Обн. ДВ. бр.112 от 27.12.1995г., посл. ред. ДВ. бр.17 от 23.02.2018 г.]

Author Info:

Assist. prof. *Tsveta Delcheva*, PhD

Trakia University - Stara Zagora

Faculty of Education

E-mail: cvetadelcheva@gmail.com